

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-46>

УДК 336.5

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

FOREIGN EXPERIENCE IN FINANCING PRESCHOOL EDUCATION: LESSONS FOR UKRAINE

Моренко Анна Костянтинівна

аспірантка,

Київський національний економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2435-3406>**Morenko Anna**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

У статті розглядаються актуальні питання фінансування дошкільної освіти. Акцентовано, що інвестиції в дошкільну освіту дають можливість досягти різноманітних позитивних ефектів у соціальній та економічній сферах. Систематизовано праці провідних закордонних та вітчизняних вчених, присвячені питанням фінансового забезпечення дошкільної освіти. Виділено ключові моделі фінансування дошкільної освіти, які використовуються в різних країнах світу. Детерміновано переваги та недоліки кожної із існуючих моделей фінансування дошкільної освіти. Проведена оцінка можливостей запровадження зарубіжних моделей фінансування дошкільної освіти в Україні з врахуванням актуального стану справ у цій сфері. Зроблено висновок, що елементи будь-якої зарубіжної моделі мають бути іманентні до розвитку фінансового господарства нашої держави, а їх імплементація має здійснюватися з врахуванням інтересів ключових учасників освітнього процесу.

Ключові слова: освіта, дошкільна освіта, фінансова політика, бюджетне фінансування, фінансування дошкільної освіти, моделі фінансування дошкільної освіти, зарубіжний досвід фінансування дошкільної освіти.

The article examines current issues related to the financing of preschool education. It emphasizes that investments in preschool education enable the achievement of various positive effects in social and economic spheres. The open aggression against Ukraine has once again highlighted the issue of preschool education quality, defining the education sector as one of the most critical societal priorities for our country. Currently, there are significant imbalances in the financial support of preschool education, and overcoming these imbalances is essential for progress in this area. The article systematizes the works of leading foreign and domestic scholars dedicated to the financial support of preschool education. Key models of preschool education financing used in different countries worldwide are identified. The advantages and disadvantages of each existing financing model are determined. It is established that, to a large extent, the financial support of preschool education is defined by the configuration of the education sector and the current state of financial management. Typically, when the state assumes a large share of preschool education costs, national and/or local taxes tend to be high. The mixed model develops in countries where an institutional foundation for public-private partnerships has been established. Grant and voucher models leave open the question of support for low-income families in accessing preschool education. An assessment of the feasibility of implementing foreign models of preschool education financing in Ukraine has been conducted, taking into account the current state of affairs in this sector. It is concluded that elements of any foreign model must be inherent to the development of Ukraine's financial system, and their implementation should consider the interests of key participants in the educational process. An important step in this direction should be an audit of existing sources of preschool education funding in Ukraine, followed by the establishment of "framework" indicators for each source from a strategic perspective. It is important to further ensure maximum diversification of sources of funding for preschool education.

Keywords: education, preschool education, financial policy, budget financing, preschool education financing, preschool education financing models, foreign experience in preschool education financing.

Постановка проблеми. У сучасному світі дошкільна освіта визнається як базис для майбутнього соціального та економічного прогресу суспільства. Це підтверджується численними міжнародними дослідженнями, які демонструють, що країни, які інвестують у розвиток дошкільної освіти, досягають вищого рівня людського розвитку та економічної стабільності. Саме під час дошкільного навчання у дитини формуються ключові особистісні риси, формується базис для успішного життя. Питання фінансування дошкільної освіти в таких умовах перетворюється на один із найбільш важливих пріоритетів економічної загалом та фінансової – зокрема, політики держави. Зазначимо, що розвинені країни по різному вирішують цю проблему, з врахуванням надзвичайно великої кількості факторів, які характеризують і суто освітню сферу, і стан фінансового господарства.

Україна нині знаходиться на переломному етапі свого буття – відкрита агресія проти нашої держави яскраво вирізняє роль та місце освіти в суспільних процесах, визначила її першочерговість з позиції, насамперед, патріотичного виховання. Поряд з цим, питання щодо вибору моделі фінансування дошкільної освіти залишається відкритим, адже, як свідчить набутий досвід, не можна просто імплементувати найкращу зарубіжну модель на вітчизняні терени і чекати на беззастережний успіх.

Цей процес вимагає глибокого наукового обґрунтування, порівняльного аналізу існуючих альтернатив, пошуку варіантів, що були б найбільш прийнятними для України виходячи зі стану національної економіки та фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання фінансування освіти загалом, і дошкільної освіти – зокрема, досліджувалися в роботах І. Застрожнікової, О. Ковнір, Л. Козак, Н. Кульчицької, І. Лопушинського, Л. Лохвицької, В. Новікова, Ю. Соловей, та інших авторів.

Мета статті – обґрунтувати можливості адаптації зарубіжного досвіду фінансування дошкільної освіти в Україні з врахуванням національних особливостей розвитку освітнього простору та фінансового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові потоки, які спрямовуються у дошкільну освіту беззастережно можна вважати однією із найбільш вадливих та значимих інвестицій у людський капітал. Так, у звіті ОЕСР від 2021 року зазначається, що держави з високим рівнем фінансування

дошкільної освіти мають не лише кращі показники навчальних досягнень дітей у подальшому житті, але й вищий рівень соціальної мобільності [1]. Загалом, на рівні багатьох міжнародних організацій неодноразово підкреслювалося, що фінансування дошкільної освіти – одна із найкращих інвестицій у майбутнє держави.

Наукові дослідження з питань фінансування дошкільної освіти свідчать про існування широкого спектру підходів до аналізу цього явища. У сучасних публікаціях наголошується на важливості системного підходу до вдосконалення механізмів фінансування освітніх закладів, особливо з урахуванням соціально-економічного контексту окремих країн. В наукових дослідженнях зарубіжного досвіду виділено і класичні бюджетні моделі, і сучасні альтернативні механізми залучення коштів, включаючи державно-приватне партнерство, благодійні внески, грантове фінансування та ваучерні системи.

Досліджуючи бюджетні моделі, де головну роль у фінансуванні дошкільної освіти відіграє держава, Л. Козак [2], І. Лопушинський та О. Ковнір [3] наголошують, що високий рівень державного фінансування, як у Швеції, Норвегії чи Фінляндії, забезпечує рівний доступ до освітніх послуг незалежно від соціально-економічного статусу родини. Такі моделі дозволяють зосередити увагу на забезпеченні стандартів якості освіти та соціальної рівності. Проте автори зазначають, що ці системи можуть бути економічно обтяжливими для країн із недостатніми фінансовими ресурсами, таких як Україна.

В рамках бюджетного фінансування дошкільної освіти Н. Кульчицька виділяє скандинавську, латинську та ганноверську моделі та виокремлює скандинавську модель фінансування, яка базується на високому рівні фінансової автономії місцевих громад [4]. За дослідженням Кульчицької Н., проведеного на основі матеріалів міжнародних симпозиумів [5], скандинавська модель передбачає високий рівень місцевих податків, які складають від 10% до 20% ВВП і становлять 20–50% загального податкового обсягу в країні.

Дослідження змішаних моделей, які поєднують державне фінансування із залученням приватного сектору представлені у статті Л. Лохвицької, де розглядається досвід США та Великобританії [6]. Підкреслюється, що за даною моделлю держава співфінансує освітні програми разом із приватними інвестиціями. Програма Head Start у США є прикладом

ефективної взаємодії держави з благодійними організаціями, яка дозволяє охопити дітей із малозабезпечених сімей. Дослідники підкреслюють, що така модель сприяє розвитку конкуренції між закладами освіти, стимулюючи їх до підвищення якості послуг.

Альтернативні джерела фінансування, зокрема ваучерні системи, міжнародні гранти та благодійні фонди, детально розглянуті у роботах Ю. Соловей [7] і В. Новікова [8]. Дослідниками підкреслюється, що ваучерна система, поширена в Нідерландах та Чилі, дозволяє батькам самостійно обирати заклад дошкільної освіти. Це підвищує конкуренцію між закладами та стимулює їх до інноваційного розвитку. Водночас В. Новіков акцентує увагу на необхідності адаптації таких систем до умов конкретної країни, зокрема через запровадження чітких механізмів контролю та прозорості використання коштів.

Додатково до згаданого вище зазначимо, що в статті Н. Кульницької висвітлено особливості латинської моделі, яка характеризується високою адміністративною залежністю місцевих бюджетів від центрального уряду [4]. Авторкою зазначається, що дана модель може бути релевантною для України лише за умови забезпечення прозорості фінансових потоків і підвищення ефективності управління. Від себе додамо, що латинська модель, з нашого погляду, багато в чому суперечить парадигмі децентралізації, яка закладена в адміністративну реформу в Україні. Більше того, можна припустити, що її реалізація в нашій державі зіштовхнеться зі значними складнощами, визначеними суттєвими протиріччями, які у ній закладені.

Компаративний аналіз наукових позицій підкреслює важливість належного фінансування для забезпечення якості дошкільної освіти. Згідно з аналізом ОЕСР, країни з високими інвестиціями в дошкільну освіту демонструють кращі результати у сфері загальної освіти, що є результатом раннього розвитку когнітивних та соціальних навичок у дітей [9]. Тобто якість дошкільної освіти формує необхідний базис для якісного навчання у школах та у вищій освіті.

У звітах ЮНІСЕФ наголошується, що інвестиції в дошкільну освіту є економічно доцільними, оскільки кожен долар, вкладений у раннє навчання, приносить значну віддачу у вигляді підвищення продуктивності праці та зниження соціальних витрат у майбутньому [10]. Наприклад, в дослідженні J. Heckman вказується, що ранні інвестиції в освіту мають

значно вищу економічну віддачу порівняно з пізнішими етапами освітніх «втручань» [11]. Фінансова підтримка дошкільної освіти сприяє також зростанню участі населення у формальній зайнятості, що стимулює економічне зростання загалом.

Узагальнюючи наукові підходи до фінансування дошкільної освіти, можна зазначити, що кожна із моделей має свої переваги й обмеження, які залежать від економічного та соціального контексту конкретної країни. Дослідники сходяться на думці, що для досягнення високої ефективності системи фінансування дошкільної освіти необхідно поєднувати державну підтримку з механізмами залучення приватних інвестицій та інших альтернативних джерел. Зазначимо, що переваги та виклики кожної моделі, в умовах України можуть набути зовсім іншого змісту, зважаючи на економічні, соціокультурні та політичні особливості нашої держави.

Ключовим елементом сучасної моделі державного фінансування дошкільної освіти, є децентралізація, адже саме вона дозволяє ефективно поєднувати інтереси центральної влади та місцевих органів самоврядування. В умовах сучасного розвитку суспільства, коли роль громадськості у формуванні державної політики стає дедалі важливішою, децентралізація забезпечує більшу автономію місцевих громад у прийнятті рішень, що дозволяє враховувати специфіку регіональних потреб і можливостей. Цей підхід є особливо актуальним у сфері дошкільної освіти, де важливо забезпечити доступність та якість освітніх послуг для всіх категорій населення, незалежно від їхнього місця проживання чи соціально-економічного статусу.

Аналіз реформ у сфері управління освітою в різних країнах демонструє, що децентралізація не лише сприяє ефективнішому розподілу ресурсів, але й забезпечує більш транспарентне та підзвітне управління [12]. У постіндустріальних країнах із високими показниками економічного розвитку децентралізовані моделі управління освітою дозволяють досягати більшого рівня ефективності та адаптивності системи. У випадку, якщо центральний уряд відчуває дефіцит ресурсів, важливим кроком у вирішенні цих питань може стати передача частини повноважень на місцевий рівень. В цьому випадку місцеві органи влади здатні більш раціонального використовувати ресурси, оскільки вони більшою мірою розуміють потреби локальних закладів освіти. Аналіз різних моделей фінансування

дошкільної освіти демонструє їх багатогранність та варіативність. Параметри цих моделей визначаються нормативно-правовою базою, економічними можливостями держави та рівнем децентралізації у державі. В загальному можна зробити висновок, що країни намагаються адаптувати свої освітні політики до соціальних і економічних реалій. Сильні та слабкі сторони кожної моделі, а також оцінка можливостей їх адаптації до українських умов зображено у наступній табл. 1.

Висновки. Післявоєнне відновлення України сформує нові вимоги до системи фінансування дошкільної освіти, яка є фундаментальною складовою для формування інтелектуального потенціалу нашої держави. В умовах економічної нестабільності й обмежених бюджетних ресурсів змішана модель фінансування, яка інтегрує бюджетні кошти, приватні інвестиції та міжнародні гранти, є, на наш погляд, найбільш перспективною. Такий підхід дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси, зберігаючи контроль держави над ключовими аспектами управління освітньою

сферою. Впровадження змішаної моделі вимагає вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема створення механізмів прозорого використання коштів, стимулювання приватного сектору та розширення програм, які передбачають адресний характер фінансування. Важливим аспектом є також інтеграція міжнародних грантів до державної системи фінансування освіти через відповідні механізми, які гарантують прозорість використання коштів і ефективність їх розподілу. Соціальна справедливість має бути ключовим принципом при формуванні нової системи, що включає підтримку малозабезпечених сімей і дітей із соціально незахищених категорій. Змішана модель створює можливості для підвищення якості освітніх послуг через конкуренцію між закладами. Це мотивує їх до вдосконалення матеріально-технічної бази, навчальних програм і професійного рівня педагогів. Крім того, вона сприяє розширенню доступу до освіти за рахунок створення нових навчальних місць і покращення умов у вже існуючих закладах.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз моделей фінансування дошкільної освіти з точки зору умов та можливостей впровадження в Україні

Можливість та умови впровадження в Україні
Бюджетна модель
Модель реалізується за умов децентралізації і передбачає використання місцевих податків для фінансування; відповідальність місцевих органів влади за розподіл коштів; моніторинг фінансових потоків. Може реалізовуватися у наступних варіантах: Скандинавська модель – високий рівень місцевих податків (10-20% ВВП), достатність коштів для фінансування дошкільної освіти. Ефективна за умови потужної системи місцевого самоврядування та ефективного податкового адміністрування. Латинська модель – помірний рівень місцевих податків (4-6% ВВП), передбачає значну роль центрального бюджету у перерозподілі коштів. Може бути реалізована в Україні за умови міжрегіонального вирівнювання. Ганноверська модель – низький рівень місцевих податків (1-2% ВВП), основне фінансування забезпечується центральним урядом із невеликою часткою місцевих бюджетів. Потребує жорсткого контролю за розподілом ресурсів.
Змішана модель (державно-приватне партнерство)
Ефективна за умов розвитку державно-приватного партнерства. Необхідно створити нормативно-правову базу для забезпечення прозорості та підзвітності фінансових потоків, а також сформувати механізми підтримки для малозабезпечених сімей.
Грантова модель
Передбачає: залучення міжнародних донорів на етапі впровадження, формування механізмів інтеграції грантів або іншої допомоги у державну систему фінансування освіти, транспарентність процесу використання коштів.
Ваучерна модель
Потребує створення в Україні нормативно-правової бази регулювання системи використання ваучерів, з врахуванням соціально-економічної нерівності та доцільності підтримки окремих груп населення, а також створення системи моніторингу використання ваучерів.

Джерело: складено автором

Імплементація такої моделі повинна включати розробку пілотних проєктів у регіонах для апробації змішаної моделі фінансування, законодавче закріплення механізмів державно-приватного партнерства, розширення співпраці з міжнародними організаціями,

такими і стимулювання благодійних внесків. Успішна реалізація цих заходів залежить від політичної волі, координації дій на центральному та місцевому рівнях, а також від ефективної інформаційної кампанії, яка забезпечить підтримку громадськості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Education at a Glance 2021: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, 2021. URL: <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en> (дата звернення 1.03.2025).
2. Козак Л. Сучасна дошкільна освіта: європейський досвід розвитку. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3–4. С. 235–251.
3. Лопушинський І., Ковнір О. Європейський та світовий досвід реформування освіти в процесі децентралізації влади. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 33. С. 230–237.
4. Кульчицька Н. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення муніципальної освіти та можливості його адаптації до вітчизняних реалій. *Вісник Економіки*, 2021. № 3. С. 69–85.
5. Децентралізація влади на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив. Матеріали інформаційного семінару. Український інститут міжнародної політики. 2015. 21 с.
6. Лохвицька Л. Дослідницький компонент у професійній підготовці здобувачів зі спеціальності 012 Дошкільна освіта: сучасні тенденції. *Preschool Education: Global Trends*. 2023. № 3. С. 107–129.
7. Соловей Ю. Зарубіжний досвід управління системою дошкільної освіти. *Освітні обрії*. 2019. № 2. С. 49–54.
8. Новіков В. М. Пріоритети якісного розвитку дошкільної освіти. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 1. С. 142–160.
9. OECD. Starting Strong: Early Childhood Education and Care, Starting Strong, OECD Publishing, Paris, 2001. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264192829-en> (дата звернення 1.03.2025).
10. The State of the World's Children 2021: On My Mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health. *UNICEF*. New York, October 2021. URL: <https://www.unicef.org/media/114636/file/SOWC-2021-full-report-English.pdf> (дата звернення 1.03.2025).
11. Heckman J. Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. *Science*. 2006. № 312. Р. 1900–1902.
12. Застрожнікова І. Менеджмент освітніх мереж ОТГ в умовах децентралізації влади в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 4. С. 150–157.

REFERENCES:

1. OECD (2021) Education at a Glance 2021. OECD Publishing, Paris. Available at: <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en> (accessed March 01, 2025).
2. Kozak V. (2017) Suchasna doshkilna osvita: yevropeyskyi dosvid rozvytku [Modern preschool education: European development experience]. *Osvitohichnyi dyskurs*, vol. 3–4, pp. 235–251.
3. Lopushynskiy I., Kovnir O. (2017) Yevropeyskyi ta svitovyi dosvid reformuvannia osvity v protsesi detsentralizatsii vlady [European and world experience of reforming education in the process of decentralization of power]. *Pedahohichnyi almanakh*, vol. 33, pp. 230–237.
4. Kulchytska N. (2021) Zarubizhnyi dosvid finansovoho zabezpechennia munitsypalnoi osvity ta mozhlyvosti yoho adaptatsii do vitchyzniannykh realii [Foreign experience of financial support of municipal education and the possibility of its adaptation to domestic realities]. *Visnyk Ekonomiky*, vol. 3, pp. 69–85.
5. Ukrainyskyi instytut mizhnarodnoi polityky (2015) Detsentralizatsiia vlady na osnovi krashchykh inozemnykh praktyk ta ukrainskykh zakonodavchykh initsiatyv [Decentralization of power based on best foreign practices and Ukrainian legislative initiatives]. 21 p.
6. Lokhvytska L. (2023) Doslidnytskyi komponent u profesiinii pidhotovtsi zdobuvachiv zi spetsialnosti 012 Doshkilna osvita: suchasni tendentsii [The research component in the professional training of applicants from the specialty 012 Preschool education: modern trends]. *Preschool Education: Global Trends*, vol. 3, pp. 107–129.
7. Solovei Yu. (2019) Zarubizhnyi dosvid upravlinnia systemoiu doshkilnoi osvity [Foreign experience of managing the preschool education system]. *Osvitni obrii*, vol. 2, pp. 49–54.

8. Novikov, V. M. (2022). Priorytety yakisnogo rozvytku doshkilnoyi osvity [Priorities for the Quality Development of Preschool Education]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, vol. 1, pp. 142–160.
9. OECD (2001) Starting Strong: Early Childhood Education and Care, Starting Strong, OECD Publishing, Paris. Available at: <https://doi.org/10.1787/9789264192829-en> (accessed March 01, 2025).
10. UNICEF (2021) The State of the World's Children 2021: On My Mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health. New York. Available at: <https://www.unicef.org/media/114636/file/SOWC-2021-full-report-English.pdf> (accessed March 01, 2025).
11. Heckman J. (2006) Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. *Science*, vol. 312. pp. 1900–1902.
12. Zastrozhnikova I. (2019) Menedzhment osvitnikh merezh OTH v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini [Management of educational networks of UTC in the context of decentralization of power in Ukraine]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia*, vol. 4, pp. 150–157.